

Helen Groome

Nekazaritza eta elikagai transgenikoak Euskal Herrian

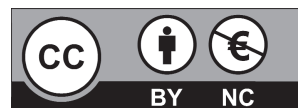
Aurkibidea

1. Zer da transgenikoa?	3
2. Zer motatako transgenikoak daude merkatuan?	4
Saiakuntzak	4
Merkaturatzea	5
3. Bete gabeko promesak	7
4. Nekazaritza eta elikadura transgenikoen inpaktuak	9
Transgenikoek nekazaritzan eragindako inpaktuak.....	9
<i>Kutsadura transgenikoa</i>	9
<i>Nekazarien independentzia-galera (edo enpresa multinazionalen kontrol handiagoa)</i>	11
<i>Nekazaritzako ekonomiak jasandako benetako inpaktuak:</i>	12
<i>Ingurumenean eragiten dituzten inpaktuak</i>	13
Osasuneko inpaktuak.....	14
Transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren babesgabetasun legala	16
<i>“Transgenikorik gabekoen” definizioa</i>	16
<i>GA laboreen eta GA gabeko laboreen arteko ustezko “koexistentzia”</i>	17
5. Transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren aldeko kanpainak	19
Informazioa egiaztatzea	19
Sentsibilizazioa	20
Elikagaien kontsumo arduratsua eta informatua sustatzea	21
<i>“Transgenikorik gabeko guneen” deklarazio instituzionalak</i> zein pribatuak.....	22
Arartekoari transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren babesgabetasun legalari buruzko ebazpena eman dezan zuzendutako eskaera	24

Argitalpena: Manu Robles-Arangiz Institutua
Barrainkua, 13
48009 BILBO
www.mrafundazioa.org

ISBN: 978-84-936523-5-7

Lege gordailua: BI-3574-09

Nekazaritza eta elikagai transgenikoak Euskal Herrian

Helen Groome

Transgenikoak Euskal Herriko soro eta sukaldeetara heldu dira dagoeneko. Edozein teknologia berriren aurrean, galdera ugari sortzen dira, eta transgenikoen auzian ere horixe gertatzen da:

Beharrezkoa al da teknologia berri hori Euskal Herrian eta, oro har, munduan? Teknologiarik egokiena al da baserritar gisa edo/eta elikagaien kontsumitzaile gisa ditugun beharrak asetzeko?

Nork aterako dio onura teknologia berri horri? Gizarteak, bera sustatu duten enpresek ala nork?

Nork hartuko du bere gain teknologia horrek sortu lezakeen edozein kalte edo inpakturen gaineko erantzukizuna?

Balizko erantzunak aurkitzeko, transgenikoak zer diren zehaztasunez eta sakon aztertu behar da. Horrela baino ezin da ulertu zergatik dagoen euskal gizarteko eta sindikatuetakoa gehiengoa transgenikorik

gabeko nekazaritzaren eta elikagaien alde eta herritarrek zer janari mota hartu aukeratzeko duten eskubidearen alde. Azterlan honetan, esku hartzen duten interes ezberdinek emandako informazioa errepasatu eta aztertu egingo dugu. Interes horietako batzuek nekazaritzako ingeniariak genetikoa sustatzen dute, beste batzuek, ostera, transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikagaien alde dihardutelarik.

1

Zer da transgenikoa?

Genoman beste izaki bizidun baten informazio genetikoa txertatu zaion izaki bizidunari esaten zaio transgeniko. Genoman arrain baten informazio genetikoa sartu zaion tomatea, esaterako, tomate "transgenikoa" da. Adibide hori benetakoa da: saiakuntzaren

helburua tomatearen aldaketa genetikoaz hotzarekiko jasankortasuna lortzea zen.

Beste adibide bat genoma aldarazi zaion tomatearena da. Bere genomaren beste izaki bizidun baten informazio genetikorik ez daramanez, tomate hori "genetikoki aldarazitako organismoa" (GAO) da. Elikagaiekin egin diren saiakuntzen beste adibide bat da hori. Zehatz-mehatz hitz eginez, azken produktu ez da "transgeniko", baina kaleko hizkeran, bi motetako aldaketa genetikoei buruz erabiltzen da "transgeniko" berba.

Espezieak hobetzeko saiakuntzak ingeniaritza genetikoaren erabiltzen hasi aurretik ere egiten ziren, baina orduan organismoak ez ziren genetikoki aldarazten, eta ugaltze-zikloa errespetatu egiten zen.

Aldaketa genetikoaren lortzeko prozeduren arriskueta bat laborategian sortutako espezie berriek ingurune naturalean zer-nolako erreakzio eta inpaktuak eragingo dituzten ez jakitea da.

2

Zer motatako transgenikoak daude merkatuan?

Urteetan zehar, ingeniaritza genetikoaren sustatzen duten enpresek eta teknologia horretan diharduten zientzialariek hainbat argudio

erabili izan dituzte GAOak nekazaritzan eta janarigintzan erabiltzearen komenigarritasunaz konbentzitzeko. Denbora iragan ahala, beraien arrazoibideak aldatuz joan dira: teknologia hori elikagai gehiago, merkeagoak, osasungarriagoak, eta elikagarritasun zein zentzumen-kalitate hobekoak lortzeko bidea dela esatetik, produktu kimiko gutxiago erabiltzeko, klima-aldaketari aurre egiteko eta munduko gosea desagerrarazteko balio duela adierazteraino. GAOak erabiltzearen benetako helburuak zein diren argitzeko, zer-nolako aldarazpen genetikoa eta zer-nolako laboretan egin nahi den aztertu behar da.

Saiakuntzak

Munduan gehien kontsumitzen diren labore guztiekin egin dira eta egiten dira aldarazpen genetikoa erdiesteko saiakuntzak: urazarekin, arrozarekin, patatarekin, artoarekin... Saiakuntza-ildo nagusiaren helburua laboreek herbizida zehatz batzuekiko tolerantzia izatea da. Modu horretan, labore osoari aplikatu ahal zaio tratamendu kimiko berbera, eta laborearen ez den landare oro deuseztatzen. Aldaketa genetikoa horrek ingurumenean, osasunean eta agronomian sortzen dituen arazoak alde batera utzirik, aplikazio teknologiko hori oso onuragarri suertatzen ari

zaie bera sustatzen duten enpresei: jardunbide horrek herbizidak uneoro erabiltzea eta nekazaritza ez-kimikoari –tradizionalari zein ekologikoari– uko egitea dakar; beraz, produktu fitokimikoak ekoizten dituzten enpresek mozkin apartak eskuratzen dituzte horrela.

Bigarren saiakuntza-ildoaren xedea labore zehatz batean lurzoruko bakterio baten informazio genetikoa, *Bacillus thuringiensis* deritzon bakterioarena, txertatzean datza, bakterio horrek, izadian, intsektu batzuen bizi-zikloari eragiteko ahalmena du eta. Aldarazpen horixe egin zaie, hain zuzen, Euskal Herrian gaur arte hazi diren GA arto barietateen laboreei.

Gainerako saiakuntza-ildoen helburua, alde batetik, zenbait ingurumen-faktorerekiko jasankortasuna lortzea da, hala nola gazitasunarekikoa, lehortearekikoa eta hotzarekikoa; eta bestetik, azken janariaren balioa eta osaera aldaraztea: koipe, karbohidrato, bitamina eta abar gehiago edo gutxiago, alegia. Dena den, era horretako aldaketak jorratzen dituzten ikerketak askoz gutxiago dira.

Ingeniaritza genetikoa abelazkuntza sektorean ere ari dira, modu esperimentalean, erabiltzen: hormona errekonbinanteak baliatzen ari dira abereak azkar gizentzeko (haragitarako behi-aziendaren kasuan), koipe

gutxiagoko haragia lortzeko (txerriari dagokionez) edo esne-ekoizpena areagotzeko (esnetarako behi-aziendarekin), eta abereen elikaduran ere sartzen ari dira GAOak, digerigarritasuna hobetzekotan, besteak beste.

Merkaturatzea

Azken urteetan, GAOen laborantzak darabilen lur-azaleraren ia %100 lau laborek hartzen dute: soja, artoa, koltza eta kotoia.

Beste GAO espezie batzuk ere ereiten dira, baina eskala txikian. 2008an, adibidez, azukre-erremolatxa transgenikoa erein zen AEBn eta Kanadan, merkaturatzeko xedez.

2008an, GAOen laborantzak nekazaritzarako lurren %25 –124 milioi hektarea inguru– hartzen zuen, munduan. Hala ere, gizarte-erakunde batzuk, hala nola Vía Campesina, Amigos de la Tierra eta GM-Freeze, ez datoz bat datu horrekin, eta %10etik beherakoa dela (%8,4) diote. Desadostasunak hobeto ulertzeko, har dezagun adibidetzat enpresen estatistikan oinarrituriko ISAAren kartografia: bertan, Espainiako estatuari buruz, GA arto-laboreek 100.000 hektarea baino gehiago hartzen dituztela aipatzen den arren, azterlan

* International Service for the Acquisition of Agri-biotech Applications

berorren beste atal batean 80.000 hektareara ere ez direla iristen aitortzen da.

GAOen laboreek hartzen duten benetako azalera edozein dela ere, aplikazio teknologiko horrek ematen dituen mozkinak nork jasotzen dituen jakiteari begira, ereindako barietate transgenikoei egin zaien aldaketa genetikoa da intereseko datua. Ikus dezagun:

2008an (ISAAAREN datuetan oinarriturik, oraingoan ere), herbizidak jasateko aldarazpena izan zen sarriena: helburu horrekin ereindako lur-azalera GA labore guztien %63 izan zen; herbizidekiko eta intsektuekiko tolerantzia lortzeko aldarazpen bikoitza egin zaien GAOak ere sail berean sartuz gero, ordea, ereindako azalera %85 litzateke. Gainerako azaleran, hots, %15ean, intsektuekiko jasankortasuna lortzeko aldarazitako barietateak erein ziren. GAOen labore "berriak" ere –2008an ereiten hasi zen azukre-erremolatxa transgenikoa, esaterako– herbizida zehatz bat jasateko daude aldarazita.

1996an azukre-erremolatxa merkaturatzeko ereiten hasi zenetik, GAOen laborantzak hartzen duen azaleraren gehiena, %89tik gora, amerikar kontinentean dago; AEBn bereziki.

Amerikaz kanpoko herrialdeetatik nolabaiteko garrantziko azalera dutenak India eta Txina dira, non batez ere Bt kotoi-laboreak baitaude, bai eta Hego Afrika ere, zeinetan GA arto, soja eta kotoi barietateak ereiten diren.

GAOen laborantzaren kontzentrazio geografikoa handia izan arren, kutsadura transgenikoak bost kontinenteak jotzen ditu dagoeneko. GAORik gabeko elikagaiak ekoitzi eta kontsumitu nahi dituzten pertsonen –gaur egun, munduko biztanle gehienen– eskubi-dea defendatzeko dauden oztopoak irudikatzen laguntzen digu egitate horrek.

Zenbatespenen arabera, Europar Batasunean, 100.000 inguru hektarea dira GAO barietateekin ereindakoak, eta horietatik 79.000, Espainiako estatuan daude. Nafarroan, gaur, 5.000 hektarea GA arto egon daitezke ereinda. Edonola ere, EBko laborantza-lurren %0,36an baino ez dira GAOak erein. Lur-azalera txiki horren jabe diren nekazaritza-enpresari eta ustiategi gutxi batzuen interesek kolokan jartzen dituzten herritar gehienek argi adierazitako hautua, alegia, transgenikorik gabeko janariak ekoitzi eta kontsumitu ahal izatea.

GAO barietateen laborantzan oinarriturik, hainbat produktutan aurkitu ditzakegu transgenikoak:

- Elikagai prozesatuak: GA soja edo/eta artoa edukitzeko aukera gehien dituzten janariak dira. Janari horien lehengaiak euren berezko izaera aldarazi duen prestaketa, kontserbazio eta ontziratze prozesuren batetik igaro dira. Janari horietakoak dira, besteak beste, gailetak, saltsak, irinak, ontziratuak, gazta eta ontziratutako esnea.
- Abelazkuntzako produktuak: Pentso transgenikoez –sojaz eta artoz, kasu honetan– elikatutakoak izan daitezkeen animaliek emandako produktuak kontsumitzen ditugu, hala nola esnea, arrautzak, okela eta gazta.
- Janari ekologikoak: horrelakoetan ere onartzen da transgenikoen agerpen txikia, nekazaritza ekologikoan ingeniaritza genetikoa eta GAOak berariaz debekaturik dauden arren.
- Janari freskoak: hau da, frutak eta barazkiak. EBn, une honetan, transgenikorik ez dutelako ziurtasunaz kontsumitu daitezkeen janari bakarrak dira; izan ere, ez dago era horretako transgenikoak merkaturatzeko inolako baimenik, eta, merkatuan egonez gero, erraza litzateke hautematea.
- Janari-laguntza: hemen kontsumitzen ez baditugu ere, komeni da jakitea frogatu egin dela hainbat herrialdetara laguntza

gisa bidalitako janari-erloetan transgenikoak zeudela; esaterako, Boliviara, Kolonbiara, Ekuadorrera, Perura, Nikaragua, Hondurasera, El Salvadorrera, Guatemalara, Albaniara eta Zambiarra igorritakoetan.

Janari transgenikoak merkatuan egotea gauza bat da, eta janariok identifikatu eta, erosketak egiten ditugunean, saihestu ahal izateko dugun eskubidea, beste bat.

3.

Bete gabeko promesak

Transgenikoak sustatzen dituzten enpresen asmoa janariok munduko gose-arazoak desagerraraziko dituztela sinestaraztea da. Transgenikoen aldeko enpresak 90eko hamarkadan hasi ziren argudio hori erabiltzen, Europan, jada, transgenikoekiko arbuio nabarmena hautematen hasten zelarik. Janari-krisia eta klima-aldaketa direla medio arestian berriro entzun dugun argudio hori, aitzitik, ez da egia:

- Transgenikoak 1996an hasi ziren ereiten. Urte hartan, 800 milioi pertsonak nozitu zuten gosea. 2009an, transgenikoak ekoizten hamahiru urte eraman ostean, 1.000 milioi lagun daude gosearen atzaparretan.

- Nazio Batuen esanetan, gosearen arrazoia janaria eskuratzeko edo banatzeko arazoak dira, gure planetako guztizko janari-ekoizpena barik.
- Hegoaldean biltzen den uzta transgenikoaren zati handiena Iparraldera esportatzen da.
- Transgenikoak erein direneko azaleraren %83a GA soja eta arto barietateei dagokie. Bertan biltzen den uztaren gehiena animalientzako jana, nekazaritzako erregaiak edo janari prozesatuak egiteko erabiltzen da; alegia, ez du gizakia elikatzeke xederik.
- Hegoaldean, transgenikoen laborantza tokian tokiko janari-hornikuntzarako laboreak ordeztzen ari da.
- Transgenikoen ekoizpena garestiagoa da. Nekazariak zorpetu egiten dira, eta ez dirurik, ez elikagaiak ekoizteko lurrik ere ez dute.

Bestalde, transgenikoen bidez klima-aldaketari aurre egiteari dagokionez, hainbat egitatek iradokitzen dute transgenikoek, klima-aldaketa moteldu baino gehiago, areagotu egingo dutela:

- Teorian, eta enpresa sustatzaileen promesen arabera betiere, nekazaritza klima-aldaketara moldatzeari begira balioen bat izan lezaketen GAO barietateen

alorreko saiakuntza-maila askoz baxuagoa da herbizidekiko jasankortasuna areagotzeko helburuz egiten denarena baino. Berez, inon ere ez da ageri ingurumen-faktoreekiko tolerantziak dituzten barietateak merkaturatzeko ereiten den azalerarik.

- Gizarte-erakundeek azpimarratzen duten legez, kutsadura transgenikoak okerragotu egiten ditu klima-aldaketara moldatzeko ditugun aukerak, kutsadura horrek eragin kaltegarria baitu nekazaritzak hazten dituen 7.000tik gora landare espeziek eta ehun milaka barietatek osaturiko agrobiodibertsitate oparoan. Espezie eta barietateok, ordea, bai eskaintzen digute kliman jazotzen diren aldaketetara doitzen saiatzeko funtsa.
- Nekazaritza transgenikoak nekazaritza ekologikoak edo tradizionalak baino askoz energia gehiago behar du, batez ere energia fosila. Energia hori produktu kimiko, ongarrri mineral eta makineria eran baliatzen du, besteak beste; eta intsumo horiek guztiak ekoizteko eta garraiatzeko behar den energia ere hartu behar da kontuan. FAOren arabera, gaur egun, herrialde industrializatuetako nekazaritzak Afrikakoak baino bost aldiz energia komertzial gehiago gastatzen du,

kilo bat zereal ekoizteko. Halaber, AEBko nekazari batek 33 bider energia komertzial gehiago behar du, Mexikoko ekoizpen tradizionalan diharduen nekazariak baino. Energia komertzialaren erabilera trinkoan oinarrituriko nekazaritza-eredu hori planetako herrialde guztietara hedatuz gero, klima-aldaketak nabarmenki egingo du okerrera.

Merkatuan, ohiko elikagaiak baino merkeago, hazkurri handiagoko, zentzumen-kalitate handiagoko edo osasungarriago den janari transgenikorik ez dago. Argi dago, beraz, era horretako promesetako bat ere ez dela betetzen ari.

Nekazaritzan erabiltzen diren produktu kimikoen kantitatea ez da urritu barietate transgenikoekin.

4.

Nekazaritza eta elikadura transgenikoen inpaktuak

Transgenikoak herri batentzat interesgarriak diren ala ez diren jakiteko, eurek izan litzaketen eragin onuragarriak eta kaltegarriak ezagutu behar dira aurrez. Aurreko atalean, bere garaian transgenikoen alde aldarrikatzen ziren baina orain artean gauzatu ez diren ustezko onura batzuk aipatu

ditugu. Atal honetan, transgenikoen sarrerak GAOrik gabeko nekazaritzan eta elikaduran, ingurumenean eta osasunean eragin dituen inpaktuak aztertuko ditugu, bai eta interes ekonomiko erraldoiek geure elikadura aukeratzeko eskubidearen gainean duten kontrol-mailan eragindakoa ere.

Transgenikoen nekazaritzan eragindako inpaktuak

Kutsadura transgenikoa

Inpakturik agerikoena eta dokumentatuena hazi, labore eta uzta ez-transgenikoen kutsadura transgenikoa izan da.

GA produktuen eta GA ez diren arteko transferentzia genetiko ahalbidetzen duten honako faktore hauek dokumentatu dira, bai teoriarik, bai praktikan funtsaturik:

Polinizazioa: Polinizazio gurutzatuaz, GA kutsaduraren arriskua are handiagoa da, nahiz eta autopolinizatzen diren landareen artean ere nolabaiteko arriskua badagoen. Kasu gehienetan, polena espezie bereko landareen artean transferitzen da.

Landare arrotzak: Zenbait espezieren haziek 10 urtez edo luzaroago egon daitezke lurzoruan (lo), ernamuindu baino lehen. Horrela, hasierakoa ez den edozein labore

kutsatuko da, berdin beste espezie batekoa nahiz beste barietate batekoa bada ere.

Agente naturalek haziak barreiatzea: Iza-diko elementu ugariak labore-sailetatik beste sail batzuetara edo soroen inguruetakoa natura-guneetara lekualdatu ditzakete haziak: elementu horietakoak dira, alde batetik, animaliak, –hegaztiak, intsektuak eta karraskariak, adibidez– eta bestetik, agente naturalak, hala nola haizea eta ura. Kasu horretan, inguruetakoa beste edozein labore kutsatzeko arriskua dago.

Giza kudeaketaz informazio genetikoaren oharkabean barreiatzea: Gizakiek labore eta uztekin egiten duten kudeaketaren zioz, GAOrik gabeko nekazaritza eta elikagaiak transgenikoz kutsatzeko balizko hainbat bide daude, batez ere GA elementuak bereiz ez kudeatzearen ondorioz. Sail horretan sartuko litzateke uzta biltzeko makinek, haziak eta uztak garraiatzeko eta biltegitratzeko, eta nekazaritzako elikagaien kate osoan, era-biltzen diren kamioiek eta edukiontziek eragindako barreiatzea.

Gaur egun, bost kontinenteetan aurkitu eta dokumentatu dira GA elementuak kutsatutako ez-GA haziak, laboreak eta uztak. Euskal Herrian, arto eta soja ez-transgenikoaren GA kutsadura dokumentatu da. Euskal Herriko laborerik garrantzitsuenen ezaugarrien azterketatik ondorioztatzen denez, GA barietateak

sartuz gero, laboreek ezinbestez kutsatuko lirateke.

Kutsadura horren inpaktua ez da ondare agrogenetikoan eragindakoa soilik:

- Laborea eta bere uzta kutsaturik, ezin da ez konbentzional gisa, ez ekologiko gisa saldu, eta, ondorioz, nekazariak, kasurik gehienetan, galdu egiten ditu diru-sarrerak.
- Hurrengo ereinaldirako gordetako haziak kutsatzean, batez ere kutsadura hauteman ezean, oinarri genetikoaren mailakako kutsapen-prozesua hasten da. Prozesu horren ondorioak ez dira batere ikertu orain artean.
- Jatorrizko haziak kutsatzean, gero eta gehiago mugatzen da nekazariak transgenikorik gabeko ekoizpen-ereduak hautatzeko duten aukera. Gaur egun, AEBn zein Nafarroako Erriberan, eta distantzia luze-luzeek bananduriko beste hainbat tokitan, nekazari askok utzi dute bertan behera GA gabeko artoa hazteko asmoa, kutsadura genetikoaren eta ondorioz, hazi garbia lortzeko fidagarritasun eskasa direla eta, hain zuzen ere. Elikagaiak hautatzeko subiranotasuna eta tankera bereko filosofien eta helburuen alde lan egiteko aukera murriztu egiten dira, fitogenetikoak ekoizten dituzten

enpresa handien kontrola gero eta handiagoa delarik.

Nekazarien independentzia-galera (edo enpresa multinazionalen kontrol handiagoa)

Ingeniaritza genetikoaren laborantza sektorean sartzeak nekazariak independentzia areago galtzea dakar. Hasteko, nekazaritzan jarduteko behar diren ezagutzen gainerako kontrola berriro aldatzen da tokiz, sektoreko jendearengandik zenbait enpresaren laborategietara, kasu honetan. Teknologia transgenikoa ezin da soroan erabili, hasieran laborategietan garatu gabe, ez eta ezagutza batzuk eta edozein nekazariaren helmenetik at dauden baliabideak izan barik ere.

Transgenikoak hazi nahi dituzten nekazariak egon arren, enpresek arrakastaz jardun dute lobby gisa, komeni zaien moduko legeriaren formulazioan, eta euren "asmakuntza bioteknologikoen" gainerako patente-arau zorrotzak ezartzea lortu dute. Era horretan, GA haziaz hornitzen duen enpresarekin kontratua sinatzera behartzen dute nekazaria; kontratuan, besteak beste, uko egiten zaio hurrengo urtean eriteko haziak gordetzeko eskubideari. Tradizioz, AEBn soja hazten zuten nekazarien %50ek gordetzen zuten hazia, eta horrela, haziaren kalitatea kontrolatu eta tokian tokiko klima- eta laborantza-baldintza

berezietara egokitu ez ezik, hazien dirua aurreztu egiten zuten.

Haziaren geneak herbizidaren ekintza jasateko aldaraztean, enpresa bai haziaren, bai bere produktu kimikoaren salmenta bermatzen saiatzen da. Produktu kimikoen gainerako patenteen onura ekonomikoak ugaritzeko modu ona da hori, patenteak legez iraungirik badaude ere. Horixe da Monsanto enpresaren jabetzako "Roundup Ready" herbizidaren kasua: alde batetik, produktuaren formularako irispidea oztopenen ari zaie beste enpresa batzuei, eta bestetik, formula aldatzen ari ei da, GA haziak Monsanto enpresak berak saltzen duen produktuarekiko tolerantzia bakarrik izan dezan. Bien bitartean, bere produktu kimikoaren kantitate eskergak saltzen ari da, bai eta dirutza itzela poltsikoratzen ere.

Aipatu behar da merkatu transgenikoaren ia %100 lau enpresaren eskuetan dagoela: egoitza AEBn duen Monsanto enpresak merkatuaren %90 inguru du berak bakarrik, atzetik Dupont, Syngenta eta Bayer etxeak dituelarik. Enpresa horiek, halaber, euren kontrolpean dituzte bai produktu fitokimikoen saila –Latinoamerikan, gardentasun handiagoz, "agrotoxiko" deritzeten produktuena, alegia–, bai hazien sektorea. Duela gutxi, Monsanto Seminis hazi-korporazioa erosi eta ehunka hazi barietate kendu zituen

katalogotik. Horrela, ereteko hazi-aukeraren oinarri genetikoa izugarri txikiagotu, eta nekazaritzako ekoizpen-eredu kimikoarekiko menpetasuna areagotu egiten da, egonkortasunik txikiena duten eta nekazaritzan erroturik ez dauden barietateak saltzen baititu. Enpresa horiek nekazaritza sektorea eta, ondorioz, elikagaien ekoizpena euren kontrolpean edukiz, janarigintzan diharduten gainerako sektoreak ere izango dituzte euren menpe, bai eta pertsona guztiek, Euskal Herriko biztanleria barne, aukeratzeko duten eskubidea ere.

Nekazaritzako ekonomiak
jasandako benetako inpaktuak

Pertsona batzuek behin eta berriz diote ingeniartza genetikoak nekazaritzako ekoizpenari laguntzen badio, bultzatu egin behar dela, aipatutako desabantailak kontuan harturik ere. 90eko hamarkadaren hasieraz gero, nekazaritzako ingeniartza genetikoari buruzko albisteak hedabideetan azaltzen hasi zirenetik, alegia, Europako Nekazarien Koordinakundea zenak eta sektoreko beste hainbat erakundek behin eta berriz agertu izan dute nekazaritzako ingeniartza genetikoa teknikari berari eta janarigintzako aplikazioari buruz dauden ezagutza- eta informazio-maila eskasen inguruko kezka, beraien iritziz, ingeniartza genetikoak nekaza-

ritzan erabiltzeko edozein saialdi nekazariekin, horien laboreekin, laboreak hazten direneko ingurumenarekin eta elikagai deribatuen kontsumitzaileen osasunarekin saia-kuntza erraldoia egitea bezalakoxea izango zen eta.

Baieztapen historiko hori frogatuta dago gaur egun, baina, gainera, esperimentuak ingeniartza genetikoak sustatzen duten enpresek egin dituzte, eta saiakuntza horien kostuak batez ere nekazarien bizkar ordaindu dira. Hona hemen AEBko nekazariak GA soja hazteari uztea eta berriro GA gabeko sojara bueltatzea eragin duten egitate batzuk:

- GA haziak hazi konbentzionalak baino garestiagoak dira, batez ere enpresen monopolioagatik, hazien gaineko patenteengatik eta hazia gordetzeko debe-kuagatik. "Roundup Ready" soja-haziaren prezioa, esaterako, 35 dolarretik 50era igo da arestian, soja konbentzionalaren prezioa gaindituz.
- Produktu kimiko gehiago erabiltzen dira. Monsanto enpresaren sojaren kasuan, "Roundup" deritzon herbizida ezagunaren kantitate handiagoa (herbizida hori nekazaritza konbentzionalan ere erabiltzen da, adibidez hemen, Euskal Herrian). Soroan erabiltzen den produktu kimikoaren kantitatea ez da urritzen, Estatu Batuetako unibertsitateek ere ondorioz-

tatu dutenez. Bertako adituen arabera, gehienez ere, produktuaren kudeaketa "erraztu" egin daiteke.

- Aldi berean, Roundup delakoaren prezioa nabarmenki garestitu da AEBn, 2007an litroko balio zituen 15 dolarretatik 2009ko 50 dolarretara, zehazki.
- Roundupak gero eta eraginkortasun txikiagoa agertzen du laboreetan haztea nahi ez diren landareen kontra.
- Barietate transgenikoak ez dira barietate konbentzionalak eta ekologikoak baino uzta handiagoak ematen ari.
- Amaitzeko, AEBko merkatuan, soja transgenikoaren prezioa soja konbentzionalarena baino merkeagoa da gaur egun.

Ingurumenean eragiten dituzten inpaktuak

Hauek dira, besteak beste, transgenikoek ingurumenean eragiten dituzten inpaktuak:

- Kutsadura transgenikoa: GA laboreek agrobiodibertsitateari eragiten dioten modu berean eta bide beretatik izan dezakete eragina izadiaren bizi-aniztasunean, hots: polinizazio gurutzatuaz (azen familian, esaterako, barietate batzuk euren artean polinizatzeaz gain, ahaide basatiak ere badaudelako; artoaren kasuan, ordea, ez da jazotzen, ez baitu basa-ahaidetik), landare arrotzen

bidez, agente naturalek eragindako hazi-barreiaduraz eta giza kudeaketaz ohar-kabea jazotzen den barreriaduraz.

- Produktu kimikoen erabilera areagotzeak, bereziki herbizidena, eta sintesiko produktu kimikorik gabeko nekazaritzaren aldeko hautuari uko egiteak ekosistema edafikoen (lurzorukoak), ekosistema urtarren eta, oro har, landaretzaren mailakako kutsadura-erritmoa iraunaraztea eta, baita, bizkortzea dakar, produktu horien eta euren osagaien eraginez.
- Transgenikoen laboreak tokian tokiko landareta ordeztzen ari dira, hainbat basoformazio kasu.
- Landare transgenikoekiko edo horien hondarrekiko kontaktuak edo beraietan oinarrituriko elikadurak eragina du basafaunako hainbat elementuren portaeran eta ugalmenean, hala nola monarka tximeleta, zenbait marigorringo, arratoi, sagu eta abarrenetan.

Edonola ere, inpaktuari dagokionez, ezjakintasuna erabatekoa da. Ez da ez ikerketa nahikorik, ez independenterik egiten, nahita askatutako GAOek lurzoruko mikrofaunan, ibaieran bizi diren organismo bizidunetan, laboretara hurbiltzen diren edo/eta beraietan bizi diren intsektuetan, eta abarretan eragin ditzakeen inpaktuen inguruan.

Osasuneko inpaktuak

Transgenikoek gure osasunean izan ditzaketan ondorioei buruz, ez dago behar besteko informazio independenterik. Hala eta guztiz ere, hainbat datu kezagarri dakizkigu:

- Elikaduragatiko alergia: haurren %8k eta helduen %2k elikadurak eragindako alergiaren bat du. Alergia horiek gorputzak elementu jakin baten aurrean –normalean, proteina baten aurrean– erantzun ez-normala ematen duenean gertatzen dira. Alergiak erreakzio arina sortu dezake, zaldarrak edo tripako mina agerraraziz, esaterako, baina, hain sarritan jazotzen ez bada ere, erreakzioa askoz larriagoa izan daiteke, heriotza-arriskua eragiteraino. Gariaren edo esnearen proteinak, adibidez, oso alergia-eragile ezagunak dira, baina hain ondo ezagutzen ez diren beste eragile batzuk

ere badaude. Transgenikoek beste arrazoi batzuegatik sortu ditzakete arazoak:

- Lehenik, izaki bizidun baten informazio genetiko beste izaki bizidun batean sartzean, proteina berriak sortu daitezke, eta, norbaitek erreakzioren bat nozitu arte, ezin da jakin proteinok elikadura-alergia eragin ditzaketan ala ez.
- Bigarrenik, transgenikoen etiketei buruzko legeria eskasak zaildu egiten du produktu transgenikoak eta horien ondoriozko balizko arazoak saihestea.
- Antibiotikoekiko erresistentzia: genoma batean gene bat txertatzen denean, landarea garatzen den arte, inork ezin du ziurtasunez jakin genoma hartzailearen zer aldetan sartu den, ez eta txertaketak lortu nahi zen emaitza izan duen ala ez. Horrexegatik, ingeniari genetikoek xede zehatz baterako informazio genetiko sartzen dutenean –hotzarekiko tolerantzia areagotzekoa, adibidez–, aldaketa ondo egin den ala ez azkar jakitea ahalbidetzen dien gene “markatzaile” bat ere txertatzen dute. Helburu hori lortzeko, antibiotiko jakin batekiko erresistentzia eraxkitzen duen informazio genetiko sartu ohi dute; gero, GA materialaren lagin bati antibiotiko bat aplikatzen diote, eta, inpakturik jazo ezean, bai markatzailea bai hautatutako informazio genetiko

modu egokian sartzea lortu dutela ondorioztatu ohi dute.

Aitzitik, medikuntza arloko hainbat sektoretan, kezka nabaria dago janariekin batera antibiotikoarekiko erresistentzia-kantitate handiak hartzeak izan lezakeen inpaktumailaren inguruan, inork ez baitaki noraino agertuko duten geure gorputzek ere antibiotiko berarekiko erresistentzia. Horrek, izan ere, erabat baldintzatuko luke medikuntzan antibiotiko horren eta familia bereko gainerakoen balizko erabilera. Kezka-tamainaz jabeturik, Europako Parlamentuak antibiotikoekiko erresistentziarako markatzaile-dun transgenikoak merkatutik kentzea eskatu zuen, eta horixe egin zen lehenengo artoekin, adibidez, Novartis enpresaren BT176 deiturikoarekin, elikadurakatean nondik sartu zen ez dakigun horrekin, alegia.

- Produktu kimikoek osasunean eragiten duten inpaktua: labore transgenikoekin, produktu kimikoen erabilerak bere horretan jarraitzen du, eta gorantz doala ere esan daiteke. Gaur egun, transgenikoen alorrean maizen erabiltzen den produktu kimikoa Roundup Ready herbizida da, eta transgenikoak hazten direneko lur-azaleraren zati handi bateko barietateak daude herbizida hori jasateko aldarazirik. MA hazi horiek erosteak

Roundup herbizida erabili beharra dakar. Hona hemen Rounduparen osagai eragin-korrari buruz, hau da, glisofatoari buruz, bai animalengan, bai gizakiengan dokumentatu diren inpaktu kaltegarriak: ikusmen lausoa, kornearen urradura, sudurreko kongestioa, goragaleak, beheranzkoa, sabeleko mina, nerbio-sistemaren disfuntzioa, arnasketa-arazoak, eta abar. Arestian argitaratutako informazio baten arabera, Argentinan glisofatoa GA sojaren monolaborantzan masiboki erabiltzearen inpaktuak aztertuta, glisofatoa erabiltzearen eta jaiotzetiko akatsen, nahasmendu metabolikoen eta zelulen kalteen eta, baita, heriotzaren artean lotura badagoela dokumentatu da.

- Ugaztunen osasun, garapen eta ugalmeneko inpaktua: zenbait azterlan transgenikoz elikatzeagatik sortutako arazoak ari dira agertzen (bizi-organoen funtzio-namendua eta tamaina aldatzea; saguen ugalketan hautemandako inpaktuak, hirugarren eta laugarren kumaldietan agertzen direnak; immunologia-sistemako inpaktuak...).

Zalantza barik, transgenikoek osasunean eragiten dituzten inpaktuak hobeto ezagutu behar dira. Ikertzaile independenteek salatzen dutenez, ingeniari-tza genetikoak sustatzen duten enpresek eragotzi egiten diete ikerketak egiteko interesgarri deritzoten material transgenikorako irispidea. Gaur egun, enpresek eurek ematen dute euren produktuei buruzko informazio zientifikoa, baimena lortzeko prozesuari begira. Hainbatetan, enpresek eskaintako informazioan akatsak igarri dira, ikerketa edo emaitzen interpretazio independenteetan.

Transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren babesgabetasun legala

Hainbat faktorek eta datuk pentsarazten dutenaren arabera, transgenikoek nekazaritzan, janarien kalitatean, osasunean eta ingurumenean gertarazten dituzten inpaktu kaltegarriek ezeztatu egiten dute gizartean oraino hauteman ez den balizko edozein inpaktu onuragarri.

Arrazoi horiek guztiak direla eta, mundu osoan daude janari transgenikoen ekoizpena eta kontsumoa saihestu nahi dituzten pertsonak eta gizarte-mugimenduak, bai eta instituzioak ere.

Hala ere, indarreko legeriak oztopatu egiten du helburu hori. Gaur egungo legeriak ez ditu

transgenikorik gabeko nekazaritza eta elikadura babesten, eta lehentasunez ematen die itzala ekoizpen eta kontsumo transgenikoei.

“Transgenikorik gabekoen” definizioa

GAOrik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren defentsa oztopatzen duen lehenengo arazoa definizioa bera da. Elikagai-ekoizle edo -kontsumitzaile diren hainbat gizarte-sektore zabalek GAOrik gabeko %100eko izaera bermaturik daukaten haziak, pentsuak, laboreak, uztak eta janariak hartzen dituzte transgenikorik gabekotzat (%0,0ko edukia).

Dena den, oraingo legeriak ez du modu horretan jasotzen “transgenikorik gabekoen” definizioa, honela baizik:

- GAOen presentzia gehienez %0,9koa den artean, GAOrik “gabekotzat” hartzen ditu abereentzako pentsuak eta gizakientzako janari konbentzionalak.
- GAOz elikatutako animalienak diren ala ez diren kontuan izan gabe hartzen ditu GAOrik “gabekotzat” abeltzaintzako janari deribatuak.
- GAOrik “gabekotzat”, bai eta “ekologikotzat” ere, hartzen ditu gehienez %0,9ko GAO edukia duten janari ekologikoak, nahiz eta bai Ekoizpen Ekologikoari buruzko lehenengo Arautegiak, bai berriak,

nekazaritza ekologikoan GAOak edo ingeniarietza genetikoa erabiliz prestatutako elementu deribatuak erabiltzea argi galarazten duten.

- Ez dago GA hazien inguruko legerik; hala ere, GAOak sartu zirenetik bertatik, janari transgenikoei aplikatutako jardunbide bera proposatzen du Europako Batzordeak hazietarako; hau da: GAO hazien nolabaiteko presentzia izan arren, GAORik “gabekotzat” hartuko lituzke hazi konbentzionalak eta ekologikoak.

Indarreko legeriaren arabera, GAO edukia %0,9 edo hortik beherakoa bada, pentsua, uzta edo janaria GAO “gabekoa” da. Baina bai semantika hertsia ikuspuntutik, bai hizkuntzaren erabilera arruntaren arabera, ezin da gauza bat zerbait gabekotzat jo, zerbait hori baldin badauka. Hizkuntzaren ohiko erabilerari jarraituz, eta GAOei buruz ari garela, GAORik “gabeko” pentsu, hazi edo janari baten GAO edukia %0,0koa da.

Dena dela, legeriaren idazkuntzan, nekazaritzako janari ez-transgenikoetan gehienez %0,9ko GAO edukiaren agerpena ez da ezta kutsaduratzat ere hartzen, “ustekabeko” presentziatzat baizik. Horrek are gehiago eragozten du batere GAORik “gabeko” nekazaritza-ereduak eta kontsumoa babestea.

Praktikan, indarreko legeriak GA elementuak baino ez ditu bere itzalpean hartzen, GAORik gabekotzat aurkezten diren nekazaritzako janarietan GAOak egotea baimentzen baitu, benetan batere GAORik gabe (%100) egon nahi duten elementuak bere itzalpetik kanpo uzten dituelarik.

GA laboreen eta GA gabeko laboreen arteko ustezko “koexistentzia”

Indarreko legeriaren arabera, GA nekazaritza-ereduak eta GA gabekoak bateragarriak dira soroetan. Ildo horretan, Europako Batzordeak “koexistentzia” kontzeptua bultzatzen du, eta Europar Batasuneko Estatu Kideetan GAO elikagaiak eta GAORik gabekoak batera ekoiztea eta kontsumitzea bideragarri egiteko arauen garapena aurreikusten du (Europako Batzordearen 2003/556 gomendioa). Aitzitik, hainbat datuk agerrarazten eta frogatzen dute legeriak oinarritzat hartzen duen suposizio hori okerra dela, eta, ondorioz, GA laboreak eta GA gabekoak EZ DIRELA BATERAGARRIAK eta beraien koexistentzia ezinezkoa dela.

Ustezko “koexistentziaren” baliotasuna kolokan jartzen duen informazio ugari dago:

- Informazio genetikoaren transferitzeko bi-deak, botanikari, landare-diaren hobekuntzari edo biologiar buruzko edozein argitalpenetan ondo dokumentatuak.
- Koexistentziaren ezintasunari buruzko azterlan batzuk, GAOek kutsatutako ustategien jabe diren nekazarien argibide teoriko gehiago eta agerikotasun praktikoa ere ematen dituztenak.
- Koexistentzia lortzen saiatzeak eragingo lituzkeen kostuei buruzko informazio ekonomikoa: horrek ere frogatzen du koexistentzia, GAOen %0,0ko agerpena oinarritzat harturik, ezinezkoa dela.

Europako Batzordeak finantzatu eta bere lkerketa Zentro Bateratuaren (Join Research Centre-ren) egituraren barruan egin duen finantza-azterlan batek onartzen duenez, laborantzan GA kutsadura saihesten saiatzeko neurrien kostua izugarri handia da. Gehienez GAOen %0,1eko agerpena onartuz gero ere, kutsadura egon badagoela eta koexistentzia ezinezkoa dela esan nahi du horrek. GAOen %0,0ko agerpena heldzeko aukera aintzat ere ez du hartzen:

- GA gabeko koltza-hazien ekoizpenean GA koltzaren %0,1eko agerpen-ataria lortzeko kostuak, nekazaritzako jardunbideak aldatuz, eta inguruan GA laboreak %50 dela suposatuz:

- Gaurko laborantza-usadioei jarraituz gero, GA kutsadura %0,42 eta %1,09 artekoa litzateke, ekoizpen motaren arabera (konbentzionala nahiz ekologikoa, hazi komertziala edo laboretik bertatik bildutakoa).
- Ohiturak aldatuz (makineria garbituz, laboreak txandakaturik, eta abar), ekoizpen-kostuak 200 euro gehiagokoak lirateke hektareako, eta hala eta guztiz ere, bertako laboretik bildutako haziaren kasuan, kutsadura ezingo litzateke %0,1etik behera murriztu.
- GA gabeko arto-alearen uztan GA artoaren %0,1eko agerpen-ataria lortzeko kostuak, nekazaritzako jardunbideetan aldaketak eginik eta eskualdean GA laboreak %50 izanik:
  - Oraingo hazkuntza-ohituretan oinarritzera, GAOen kutsadura %0,17 eta %2,25 artekoa litzateke, ekoizpen motaren arabera (konbentzionala nahiz ekologikoa, hazi komertziala edo laboretik bertatik bildua).
  - Oraingo ohitura batzuk aldatuz gero ere (laboreen arteko distantziak, sasoi ezberdinetako loraldiak, uzta bildu osteko kudeaketa berezia), %0,1eko agerpen-atarira heldzea ezinezkoa da kasu guztietan!

- Azterlana GA gabeko labore eta hazietan GAOen %0,0ko agerpen-ataria aurreikustera ere ez da iristen.
- Kutsadura saihesten saiatzeko ordaintzen dutenak, GA barietateen sustatzaileak edo erabiltzaileak barik, GAOrik gabeko laboreak nahi dituzten nekazariak direla suposatzen du aurrez, "kutsatzen duenak ordaindu behar duelako" printzipioa ahazturik.

Finean, itxura guztien arabera, legearen xedea labore transgenikoak baimentzea da, labore ez-transgenikoak kutsatuko dituztela jakin arren. Horrelaxe babesten dira labore transgenikoak, GA gabeko labore eta uztetan GAOen nolabaiteko agerpen-maila legeztatuz, kutsadura despenalizatuz eta "ustekabeko presentzia" bihurtuz. Legez, kutsadura desagertu, eta GAOrik "gabeko" laboreak eta uztak babestu egiten dira. Baina, berez, guztiz babesgabe uzten du inolako GAOrik ez duen nekazaritza.

Ildo horretan, EAEko aurreko Gobernuak "Genetikoki aldarazitako laboreen eta labore konbentzionalen eta ekologikoen arteko koexistentzia arautzeko Dekretua" eman zuen, 2009an bertan. Euskal mugimendu sozialen eta sindikalen artean, honako bi interpretazio hauek daude horren inguruan:

- Eusko Jaurlaritzak GA laboreak zuzenean debekatzeko eskumena ez duenez,

zalantzaren onura ematen zaio GA laboreen sarrera ahalik eta dekreturik zorrotzenaren bitartez gerarazteko beraren asmoari, Dekretuak GAOak guztiz galarazten ez dituela onartzen bada ere.

- Dekretuarekin, Eusko Jaurlaritzak GA laboreei oniritzi instituzionala eman diolako iritzia dago, Dekretuak xedatzen dituen zailtasunak gainditzea egon badago, errazagoa nahiz nekezagoa izan. Era horretan, bi egitate garrantzitsuren berri jakitea falta da:
  - Koexistentzia-arauak laborez labore nola garatuko diren.
  - Foru Aldundiek, alegia, labore transgenikoak baimentzeko eskaerari baietza edo ezetza emateko ahala izango dutenek, zer-nolako jarrera hartuko duten.

5.

Transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren aldeko kanpainak

Lau enpresa multinazionalak merkatuan dabilten kontrola; transgenikoek nekazaritzan, ingurumenean, elikaduran eta osasunean jazoarazten dituzten inpaktuak; transgenikoek ekarriko zituzten onurei buruzko promesak; transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren lege-babesgabe-

tasuna... Arrazoi horiek guztiek transgenikorik gabeko nekazaritzarako eta elikadurarako eskubidea bermatzeko kanpaina indartsua batera antolatuzera BULTZATU DITUZTE hainbat herrialdeetako pertsonak, erakundeak eta instituzioak. Kanpainak 5 lanardatz handi ditu:

Informazioa egiaztatzea

Nekazaritzako elikagaien alorrean aldaketa genetikoak lortzeko egindako lehenengo saiakuntzetatik aurrera, enpresa sustatzaileek eta zientzialari zein hedabide gehienek elikagai horien ezaugarriei eta ahalbideei buruz argitaratutako informazioa transgenikoen aldekoa izan da erabat. Hori dela eta, ia 20 urte iragan dira dagoeneko, iturri horietatik jasotako informazioari kontra egiteko datuak, estatistikak eta argibideak biltzeko zereginari ekin zitzaionetik. Hasieran, ingeniariak genetikoak nekazaritzan eta, hein txikiagoan, medikuntzan erabiltzeari buruzko informazio askotarikoa eta egiaztatua bilatzen diharduen GENET gizarte-erakundeak ezinbesteko iturrietako bat izan zen. Genetek, halaber, ingeniariak genetikoak nekazaritzan eta elikaduran erabiltzearekin loturiko alderdi askoren gaineko eztabaidak bultzatu zituen, solaskideek informazio, ideia eta GAORik gabeko nekazaritza eta elikaduraren aldeko

kanpaina-proposamenen trukea egitea izan zezaten.

Informazioaren egiaztapenaren ondorioz, transgenikoen balizko arriskuen inguruko dokumentuen ordez, benetako arriskuei buruzko dokumentuak taxutzera igaro ahal izan da. Horrela, politika eta arau askok transgenikoen alde agertzen duten alderdikeria, transgenikoak eraginkortasunez kontrolatzeko sistematik eza eta gizarteari GAOen inguruan emandako informazio eskasa jorratu ahal izan dira, besteak beste. Hortaz, ez da harrigarria, zenbait urtetako Eurobarometroak erakutsi duen bezala, herritarren iritziz GAOei buruzko informazio-iturriak fidagarriak, politikariak barik, gizarte-mugimenduak izatea.

Informazioa aurkitzearen, gizarte-mugimenduek erakunde ez-instituzionaletara jo dute analisiak eta ikerlanak egiteko, eta diru pribatua erabili dute hartarako, instituzioen ageriko inhibizioa ikusirik.

Sentsibilizazioa

Kanpainen bigarren ardatza pertsonak, erakunde sozial eta sindikalak, instituzioak eta elkarte politikoak gaiarekiko sentikortzea izan da. Alderdi hori lantzeko, hitzaldiak, manifestaldiak, jardunaldiak, azoketan informazioa emateko mahaiak, triptikoen banaketa masiboa, hedabideetan informazioa zabaltzea, bideo-ekoizpena eta beste ekintza ugari antolatu eta egin dira.

Bereziki nabarmentzen da emakumeek, orokorrean, eta emakumearekiko berariazko loturaren bat duten elkarrekin (bularreko minbizidun emakumeen elkarrekin, esaterako) transgenikoen inguruan erakutsi duten interes berezia. Agian, emakumeek familien baitan etxerako elikagaien hornikuntzan gaur egun oraindik euren gain hartzen duten ardura handiagoaren isla da hori.

Sentsibilizazioaren bidez, gizarte-mugimenduek, gizabanakoek nahiz instituzioek transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren aldeko kanpaina zehatzak egiteko oinarriak finkatzen dira.

Elikagaien kontsumo arduratsua eta informatua sustatzea

Herritarrak, sarritan, erabat indarge sentitzen dira euren gustukoak ez diren neurriak, ondasunak edo zerbitzuak inposatzen dituzten politiken aurrean. Transgenikoei dagokienez, ordea, GAOrik gabeko janariak nahiago dituzten pertsona guztiek hartu ahal dute parte, bai eta, gainera, oihartzun nabaria lortu ere. Zehazki, erosketa egitean, batere transgenikorik gabekoak direlako bermea duten janariei lehentasuna ematea eta transgeniko izan daitezkeen edo diren janariak errefusatzea da hautabidea.

Europa iparraldean eta erdialdean hasitako kanpaina horren barruan, gizabanakoek GAOak erabiltzen zituzten ala ez, galdetzeko gutunak igorri zizkieten janari prozesatuak merkaturatzen zituzten enpresei. Erantzuna baiezkoa izanez gero, etiketaren xehetasunak aztertzen zituzten (etiketei buruzko oraingo legeria xedatu aurreko kanpaina) eta, enpresaren erantzunaren arabera bere produktuak berriro erosiko zirela edo ez zirela erosiko adierazten zitzaion. Kanpaina horrek janarigintzan abiarazi zuen mugimenduaren ondorioz identifikatu ahal izan dira gaur egun GAOrik erabiltzen ez duten janari-enpresa eta marka zehatzak eta GAOak erabiltzen dituztenak. Kontsumitzaileek eragina izan dezakete politikan, eurak baitira egunero

janaria erosi, kontsumitu, dirua gastatu eta merkaturia mugiarazten dutenak. Dendei eta supermerkatuei presioa sentiarazirik, horiek nekazaritzako elikagaien hornitzaileei sentiaraziko diete presioa, eta horiek, halaber, GAOrik gabeko laboreak hazten dituzten nekazariak aurkitzeko prest egongo dira.

Euskal Herrian, jardunbide pertsonal horrekin egin ahal diogu geure ekarpena transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren aldeko kanpainari.

Kontsumitzaileek presiorik egin ezean, nekazarien ekintza-ahalmena erabat hutsalada.

Janari freskoa da legeria betez transgenikorik ez duela bermatzen duena. Transgenikorik gabeko elikaduraren aldeko kanpainak lotura estua du elikaduraren inguruan egiten diren beste kanpaina batzuekin: ildo horretan, produktu freskoak (frutak, barazkiak...) jatea ere oso osasungarria da; beraz, erosketa arduratsuen aldeko kanpainan parte hartu eta, transgenikoak saihesteari begira, janari freskoak erosten saiatzen bagara, elikadura eta osasuna hobetzeko kanpainan ere hartzen dugu parte aldi berean. Bai produktu freskoak jateak, bai etxean janaria prestatzen jakiteak ere laguntzen dute elikadura-subiranotasunaren aldeko proiektuan. Janaria prestatzen jakin ezean, produktu prozesatuak erosi beste

irtenbiderik ez dago, horrek dakartzan inplikazio guztiekin.

Erosketa arduratsu eta informatuari dagokionez, kanpaina batzuk egin badira ere, asko dago oraindik egiteko. Euskal Herrian, oraino ez dira sakon landu jorratu beharreko ildo batzuk ez dira oraino landu; adibidez, transgenikorik gabeko jantoki instituzionalak (ikastetxe, ospitale eta abarretakoak) zein pribatuak (jaketxeak, enpresen jantokiak...), nahiz eta Europako beste zenbait lekutan –Ingalaterran, Andaluzian edo Erroman, esaterako– dagoeneko lan batzuk egin diren.

*“Transgenikorik gabeko guneen”
deklarazio instituzionalak
zein pribatuak*

Transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren aldeko kanpainen laugarren ardatzak euren lurraldeak labore transgenikorik gabeko eremu izendatzera bultzatzen ditu herritarrak eta instituzioak. Kanpaina honek hainbat helburu ditu:

- Transgenikoen gaineko informazioa emanez, herritarrak eta instituzioak gaiarekiko sentikortzea.
- Udal, batzar nagusi edo gobernu autonomikoen deklarazio instituzionalek presioa egiten dute Madrilan eta, batez ere, Bruselan, transgenikoak debekatzeko eskuduntza politikoa aldarrikatzeari begira.
- Euren ustiategiak edo etxerako baratzeak transgenikorik gabekoak izatea hautatzen duten nekazarien adierazpen pertsonalak balio eta presio politiko handikoak dira. Eta praktikan ere badituzte ondorioak; izan ere, sektorean horrelako adierazpenak zenbat eta ugariagoak izan, geografikoki zenbat eta barreiatuago egon eta zenbat eta labore osasungarri gehiago

hazi, orduan eta errazagoa izango da etorkizunean labore transgenikoak hazteko baimenik eman ez dadin lortzea.

Europar oraindik indarrean jarraitzen duen kanpaina horrek hedadura nabaria hartu du. Izan ere, Europako 4.500etik gora udalek eta 260 gobernu autonomikok edo baliokidek (konderri, prefektura edo departamentuetakoek, besteak beste) baino gehiagok egin dituzte deklarazio instituzionalak. Instituzio horiek guztiek, euren lurraldean transgenikoak haztearen kontra daudela adierazi ez ezik, garrantzi bereko beste eginkizun batean dihardute: horrelako laboreak debekatzeko legezko eskumena eta horretarako behar diren lege-aldaketak aldarrikatzen, hain zuzen ere. Gizabanakoei dago kienez, dagoeneko milaka nekazarik deklaratu dituzte euren ustiategiak transgenikorik gabeko.

Euskal Herrian, 500dik gora baserritarrek eta instituziok egin dute bat kanpaina horrekin. Ez hazi, ez kutsadura transgenikorik nahi ez duten euskal nekazaritzako 72 labore aipatzen dira berariaz.

Transgenikorik gabeko guneak

Euskal Herriko transgenikorik gabeko guneak

Araba	122
Bizkaia	252
Gipuzkoa	75
Iparralde	40
Nafarroa	28

Kasu batean, lurralde historikoa identifikatu gabe dago

Era bateko edo besteko deklarazioak* egin direneko udalerrien banaketa geografikoa

Herraldea	deklarazioren bat egin deneko udalerrien kp.	guztizko udalerrri %
Araba	37	72
Bizkaia	71	62
Gipuzkoa	44	50
Iparralde	37	23
Nafarroa	18	6
Euskal Herria	204	30

* Udalenak eurenak, Eskola Kontseiluenak edo partikularrenak

Europako instituzioak sistemaz ari dira transgenikorik gabeko eremuen deklarazio instituzionalen kontrako helegiteak aurkezten, beraien esanetan deklarazio horiek ez omen datozelako bat merkatu askearen arauekin eta indarreko legeriarekin:

- Instituzio horiek, bere garaian, GAOen inguruko legeria Maastrichteko Itunaren

95. artikulua esparruan –hau da, merkatuen bateratzea jagoen duen artikulua– funtsatzea erabaki zuten. Bestela esateko: merkatua gizakien osasunaren edo ingurumenaren aurretik lehenesten delarik, Europako Batzordearen adierazpenen arabera, eremu zehatzak transgenikorik gabeko gune izateko egindako deklarazio instituzionalak edo GAO barietateen epe gabeko luzamenduak (EBko 6 Estatu Kidetan sartuak) EBko Itunetikiko kontraesanetan jausten dira, merkatu askearen funtzionamenduari oztopoak jartzen dizkiolako. Berritoren ere, legeak bere babespetik kanpo uzten du GAORik gabeko nekazaritza.

- Estatu Kideen, lurralde-gobernuen (autonomia-erkidegoetako en edo baliokideen) eta toki-gobernuen (udal-mailako en edo baliokideen) arteko eskumen-banaketa Espainiako Estatuaren esku uzten du, kasu honetan, GAOen nahitako askapenari buruzko eskuduntza. Hortaz, Autonomia Erkidego batzuk, hala nola Balearretakoa, Kanarietako en, Asturiaseko en eta EAE, GA laborerik gabeko lurralde deklaratu badira ere, legeak GA barietateak hazi nahi dituzten nekazariak babesten ditu, eta legezko bermerik gabe uzten ditu bai deklarazio instituzionalak, bai GAORik erabili nahi ez duten edo euren labore eta

uztak GAOz kutsatzerik nahi ez duten nekazariak.

- Nafarroan, 1998az gero hazten dira transgenikoak. Urte hartan, Biosegurtasunerako Foru Batzordeak baimena eman zien Monsanto eta Pioneer enpresei genetikoki aldarazitako artoa lortzeko bost saiakuntza egiteko. Hala ere, organismo horien presentzia ez da entsegu hutsetan geratu. 2008an, Nafarroan, 5.000 hektareatik gorako azalera erein zen genetikoki aldarazitako MON810 artoa, eta Espainiako estatua Europar Batasun osoan transgeniko gehien hazten dituen herrialdea da. Une honetan, Nafarroan arto ekologikoa (GAOekiko 0 tolerantziaduna) ekoiztea ia ezinezkoa da.

Transgenikorik gabekotzat deklaratu diren Europako Lurraldeen Sarean (sare instituzionala da) sartuta dauden lurraldeen aldarrikapenetako bat legeria egokitzea da oraindino, GAOrik gabekotzat deklaratzeko eskumena izatearren.

Arartekoari transgenikorik gabeko nekazaritzaren eta elikaduraren babesgabetasun legalari buruzko ebazpena eman dezan zuzendutako eskaera

Dokumentu honetan, behin eta berriz azpimarratu dugu legeak ez dituela transgenikorik gabeko nekazaritza eta elikadura babesten. Transgenikorik nahi ez duela behin eta berriz adierazten duen biztanle-gehiengoaren kontrako bidegabekeria ikusirik eta euskal erakunde sozial eta sindikal gehienek transgenikoak zalantzan jartzen dituztela jakinik, bai EAEn, bai Nafarroan, txosten bat prestatu eta Arartekoari helarazi zitzaion. "Genetikoki aldarazitako organismorik gabeko elikadurari eta nekazaritzari buruzko legearen aurreko babesgabetasunaren agerpena. Arartekoak (a) Euskal Autonomia Erkidegoan, etorkizunean, genetikoki aldarazitako organismorik gabeko elikadura eta nekazaritza bermatzeko ezintasunari eta (b) bidezkoa izatera, bata eta bestea babesteko behar diren lege-erreformei buruzko ebazpena eman dezan aurkeztutako eskaera" izenburuko txostena 2009ko ekainean aurkeztu zitzaion jada EAeko Arartekoari, 28 erakunde sozialek eta sindikalek sinaturik.

Arartekoaren figurak EAEn eta Nafarroan dituen eskumenak eta dokumentuan aipatzen diren legeak kontuan hartuta, ziurrenik txostena Estatuko Arartekoari helaraziko zaio, eta, ondoren, Europako Arartekoari. Arartekoaren ebazpena euskal kolektibo sozialen aldekoa balitz, transgenikorik gabeko nekazaritza eta elikadura babesteko, legeria zer puntutan eta nola aldatu beharko litzatekeen ere adierazi beharko luke. Gizarte-kolektiboen analisiarekin bat etorri ezean, babes bila zer legeriatara jo daitekeen adieraztea eskatzen zaio.

Edonola ere, gaur egun, euskal agente sozial eta sindikal gehientsuak argi eta garbi ari dira zalantzan jartzen nekazaritza eta elikadura transgenikoak. Ildo horretan, aldaketa nabaria jazo da gizartean, 90eko hamarkadaren hasieran genetikoki aldarazitako organismoak zer ziren ia inork ere ez zekiela kontuan hartuz gero.

